

بازخوانی اندیشه ایران‌شهر در روزگار معاصر

عباس آخوندی

اردیبهشت ۱۳۹۴

مسائل بنیادین شهرنشینی در ایران

شهرنشینی در ایران با سه مساله بنیادین روبرو است:

- چالش قابل زندگی بودن (Livability) کلانشهرها به ویژه تهران
- چالش حرکت (Mobility) و جابجایی درون شهری و بین شهری

(Intra & Inter City Movement)

- چالش کالایی شدن (Commodification). (بسیاری از حقوق شهروندان توسط مدیران دولتی و محلی قابل داد و ستد است و شهروندان در بسیاری از موارد مخیر به انتخاب بین از دست دادن آزادگی خود و ادامه زندگی شده‌اند.)

چارچوب بنیادین رویکرد پیشنهادی

- ✓ برای پاسخ به این مشکلات و حل تعارضات به وجود آمده پیش از آنکه به راه کارهای حکومتی که موجب تعمیق این مشکلات خواهد شد متوسل شویم، نیازمندیم که به اندیشه بازتعریف هویت خویش پردازیم. بازخوانی اندیشه ایران شهر در روزگار معاصر، چارچوب بنیادین رویکرد پیشنهادی است.
- ✓ ما فقط یک ایران برای زندگی خود و نسل های آینده داریم، پس آن را آراسته و از آن حفاظت کنیم. برای این هدف ما نیازمند بازگشت و بازخوانی اندیشه ایران شهری هستیم.

چارچوب بنیادین رویکرد پیشنهادی

حرکت کلی پیشنهادی مشتمل بر سه بخش است:

1. بازتعریف هویتی: ایران شهر معاصر و ایرانی معاصر.

2. بازتعریف فرایندی: حکمروایی شایسته در سطح‌های ملی و محلی بر مبنای پذیرش حق شهروندی.

3. بازتعریف ساختاری: پذیرش مقیاس‌های اجتماعات محلی در کنار مقیاس یگانه ملی.

چالش قابل زندگی بودن کلان شهرها به ویژه تهران

✓ تخریب محیط زیست و عدم تعادل اکولوژیک.

✓ بدقوارگی شهری/نبود سرزندگی/دل نشین نبودن محیط/عدم حس تعلق/

عبوس بودن منظر شهری

(وقتی در شهر راه می روی گویی ساختمان ها بر روی تو سیلی می زنند و تمام

هویت و بودگی تو را به سخره می گیرند.)

✓ طردشدگی و بی عدالتی اجتماعی.

✓ استمرار و گسترش فقر و شکاف اجتماعی / بالاشهر - پایین شهر

چالش حرکت و جابجایی درون شهری و بین شهری

✓ نبود یکپارچگی عمودی- افقی و میان بخشی در سیستم حمل و نقل درون شهری و میان شهری.

✓ چالش گفتگوی اجتماعی با توجه به دو رویکرد به شهر؛

□ سازمان اجتماعی

□ مجموعه کالبدی

✓ یک مجموعه کالبدی نیازی به گفتگو ندارد. حال آنکه سازمان اجتماعی که سلول تشکیل دهنده آن شهروند است نیاز به فضاهای باز گفتگو و مبادله در حوزه‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و در نهایت به گشت زندگی (Quality of life) دارد.

✓ بیکاری و بی ثباتی اقتصادی و عدم تناسب ساختار اقتصادی کلان‌شهرها

چالش کالایی شدن

چالش کالایی شدن (Commodification) و از دست دادن هویت

✓ تردید در اصالت حقوق شهروندان و در مقابل پذیرش حق داد و ستد آن توسط مدیران دولتی و محلی با سوداگران شهری.

✓ سلب حق انتخاب از شهروندان

آزادی بیش از آنکه یک مفهوم سیاسی باشد یک مفهوم اجتماعی به معنی حق انتخاب مکان سکونت، شغل، تحصیل و نوع زندگی است.

✓ داد و ستد میراث معنوی و میراث طبیعی شهروندان و در نتیجه: هویت‌زدایی و تنگ‌شدن دایره گوناگونی فرهنگی.

شهری که در آن زندگی می‌کنیم

وقتی در شهر راه می‌روی گویی ساختمان‌ها به روی تو سیلی می‌زنند و تمام هویت و بودگی تو را به سخره گرفته‌اند. سوداگران پول پرست و تعدادی از مدیران تاجر مسلک تمام میراث معنوی و منابع زیستی تو، من و تمام نسل‌های بعدی را داد و ستد کرده و به تاراج داده‌اند و به این تجارت ادامه می‌دهند. حرکت در شهر به گندی صورت می‌گیرد. بریدگی و موانع فراوانی فراروی حرکت کالا، سرمایه و انسان در شهر وجود دارد. هم‌چنانکه جریان اندیشه و نمادها نیز با ایست‌های پی‌درپی روبرو است. گفتگوی اجتماعی با لکت صورت می‌گیرد. بدین سان به تدریج آزادگی ایران‌شهری ما ناهشیوار جای خود را به بودگی کالایی هرجایی داده است.

هویت

چرا هویت مقدم است؟

✓ هویت ناظر بر مفهوم بودگی ما است. هیچ کس یارای گفتگو بر همه کس را ندارد.

• من کیستم؟

• ایرانی مسلمان کیست؟

✓ شهروندی به مفهوم حق داشتنِ حق از هویت مُنبعث می شود.

✓ هویت ناظر بر مفهوم سبک زندگی است.

• واقع نگری و پذیرش ایرانی مسلمان معاصر

✓ هویت ناظر بر حس تعلق است. لذا پرتوان و محرک برای اصلاح و بهبود زندگی است.

بغرنجی‌های پرداختن به مساله هویت

- ✓ چالش تحولات تاریخی در هویت ایرانی.
- ✓ چالش جهانی شدن.
- ✓ درهم‌ریختگی ذهنی مفاهیم خودی - دیگری
- ✓ مرز و سرحد به سبب فشردگی زمان و فضا.
- ✓ از جاکنندگی هویتی (Dis-embedding)
- ✓ بازآرایی مجدد خرده فرهنگ‌ها و جریان‌های محلی شدن.
- ✓ دشواری‌های باز مکان‌یابی (Re-Positioning) در صحنه جهانی
- ✓ دشواری‌های باز تعریف (Re-Definition) هویت در فضای جهانی

چرا ایران شهر

- ✓ ایران تنها کشوری در منطقه پیوندهنده سه قاره است که توانسته بر فراز تاریخ، بخش بزرگی از زبان و فرهنگ خود را حفظ کند. حال آنکه نه مصریان و نه رومیان در شبه جزیره آناتولی موفق به این امر نشدند.
- ✓ این موضوع نشان از ارزش‌های ذاتی این فرهنگ و قدرت سازگاری آن در دوره‌های تاریخی متفاوت است.
- ✓ مسأله اصلی فردوسی در رنجی که برای سرودن شاهنامه برده است، مشابه پرسش بنیادین ما از کیستی ما ایرانیان است. در آن زمان نیز ایران رویاروی جریان مسلط خلفای عباسی و تاخت و تاز ترکان ایللیاتی بوده است. پناه بردن به فرهنگ ایران شهری مقوم ایران بوده است.
- ✓ این اندیشه انتخاب طبیعی ایرانیان است و بدان حس تعلق دارند.

شائبه ایران شهر در برابر اسلام شهر

- ✓ این رویارویی واهی است. چون ایران شهر فردوسی اسلام را در درون خود دارد.
- ✓ اساساً ادیان فراتر از هویت‌های ملی و محلی هستند و نمی‌توان آن‌ها را به هیچ مکانی نسبت داد.
- ✓ هویت لایه لایه است و ادیان یک لایه هویتی را شکل می‌دهند و این تقابل صحیح نیست بلکه عین سازگاری است.

ویژگی‌های اندیشه ایران شهری

✓ اندیشه ایران شهری مقدس نیست و دارای نقاط روشن و تاریکی هم‌چون تمام اندیشه‌ها است. پس، از آغاز از مطلق‌انگاری و تقدس‌پنداری پرهیز کنیم و سعی کنیم نکات تاریک آن را به دقت کاوش کنیم تا دچار تعصب و خشک‌ذهنی نگردیم.

• خرد

• دادگری

• هویت ملی

✓ ایران شهر فراتر از هویت‌های قومی است و ناظر بر وحدت در عین کثرت، با پذیرش هویت‌های متنوع و متکثر بدون حذف و یا سرکوب در چارچوب هویت ملی

✓ نماد پهلوانی به عنوان نماد ملت در برابر پادشاه / رستم نماد ایران است نه پادشاهان

✓ پذیرش تنوع دین و مذهب، همچنان که در قانون اساسی جمهوری اسلامی آمده است.

✓ دوری از نژادگرایی

✓ صلاحیت حکمروایی / فره‌ایزدی

ویژگی‌های اندیشه ایران شهری

14

پیوستگی فرد و جامعه ✓

دفاع از آزادی ✓

تعادل با طبیعت ✓

پیوند دین و اجتماع ✓

نیاز به باز اندیشی، اندیشه ایران شهری معاصر

✓ محک زدن دوباره اندیشه ایران شهری با:

- اسلام
- مدرنیته
- جهانی شدن

باز تعریف حکمروایی شایسته

باز تعریف دولت:

✓ دولت به مفهوم خالق فضای بالندگی ملی از طریق بیشینه ساختن حق انتخاب، آزادگی و آزادی مبادله و کاهش هزینه‌های مبادله است.

✓ باز تعریف نظام ارتباط با شهروندان بر مبنای پذیرش حق دسترسی آزاد شهروندان به اطلاعات

دولت پاسخ‌گو بر اثر وجود شهروند پرسش‌گر به وجود می‌آید.

باز تعریف ساختاری

- ✓ توجه به عدالت جغرافیایی و رفع عدم تعادل‌های منطقه‌ای (طرح‌های فرا شهری)
- ✓ برقراری ارتباط بین طرح‌های جامع شهری و نظام کنترل ساختمان از طریق بهبود و ارتقای نظام مهندسی و کنترل ساختمان
- ✓ پوشش سرزمین ایران با موزائیک‌شدن مدیریت حریم‌های شهری با محوریت شهرداری‌ها
- ✓ پذیرش مقیاس‌های اجتماعات محلی در کنار مقیاس ملی از طریق طراحی نظام حکمروایی خدماتی محلی در کنار دیوان سالاری ملی